

AZ UNISIST EREDMÉNYEI, FELADATAI

DÚZS JÁNOS

Az UNISIST I.

Az UNISIST program az Unesco hosszú lejáratú programjai közé tartozik. Eredete 1967-re nyúlik vissza, amikor az Unesco – az ICSU javaslatára – megindította egy világméretű tudományos és műszaki információs rendszer tervezetének előmunkálatait.

Az első *UNISIST Kormányközi Konferenciát* (UNISIST I.) az Unesco Közgyűlésének határozata alapján hívták össze 1971 októberében.

A Konferencia kiegészítésekkel és módosításokkal jóváhagyta az Unesco és az ICSU közös munkadokumentumait, és ajánlotta az Unesco közgyűlésének az UNISIST program elfogadását, illetve beindítását.

Öt tevékenységi főirányt határoztak meg. E főirányok megnevezése, prioritása és (kisebb mértékben) tartalma a program fejlesztése során változott, az *Unesco 1978–1979. évi programja szerint* a következők:

1. az információs politika fejlesztése;
2. szabványok, normatív előírások és módszerek, valamint alkalmazásuk fejlesztése;
3. a tagországok információs infrastruktúrájának, valamint a szakosított információs forrásoknak és szolgáltatásoknak fejlesztése;
4. információs szakemberek és információfelhasználók képzésének fejlesztése;
5. a tagországok segítése a program végrehajtásával kapcsolatos területeken.

Az UNISIST I. határozatának megfelelően az UNISIST program megvalósításának irányítására *Kormányközi Irányító Bizottságot*, valamint az Unesco főigazgatóját és az Irányító Bizottságot a program megvalósításában segítő *Tanácsadó Bizottságot* hoztak létre.

Az UNISIST program végrehajtása

Az UNISIST program végrehajtása általában eredményes volt, amit elősegített az *Unesco Általános Információs Programjának (General Information Programme; PGI)* létrehozása 1976-ban. A PGI megszervezése lehetőséget adott az Unesco többféle – egymással versengő – információs programjainak, módszereinek és szervezeti egységeinek egységes keretbe foglalására, illetve koncentrációjára és egyúttal arra is, hogy hatásosab-

ban érvényesíthetők legyenek az UNISIST program elvei az ENSZ szervezetek információs programjainak összehangolásában.

Az UNISIST program végrehajtására az Unesco sokféle intézkedést tett, többnyire együttműködésben kormányközi és nem kormányközi nemzetközi szervezetekkel, valamint (kormány szinten és intézményi szinten) nemzeti szervezetekkel:

- a) Kezdeményezésére „közvetítő pontokat” (*focal points*) hoztak létre 54 tagországban, és *UNISIST Nemzeti Bizottságokat* 15 tagországban az UNISIST program és a nemzeti információs politika fejlesztésére és összehangolására.
- b) *Irányelveket* bocsátott ki az *információs politika* tárgyáról és jelentőségéről, a nemzeti tudományos és műszaki információs rendszerek szervezéséről, valamint az információs politika és a gazdasági-társadalmi fejlesztés tervezésének összefüggéseiről.
- c) *Konferenciákat* szervezett a *regionális információs együttműködés*, illetve az információs politika regionális fejlesztése érdekében.
- d) *Irányelveket, szabályzatokat és segédleteket* dolgozott ki *információs folyamatok egységesítésére*. Ide tartozik egyebek között a géppel olvasható bibliográfiai hivatkozások kézikönyve, az információs szabványok gyűjteménye, egy átfogó osztályozási rendszer (Broad System of Ordering), a géppel olvasható információk egységes csereformátuma (folyamatban), stb.
- e) *Nemzetközi intézményeket* hozott létre az információs rendszerek tevékenységének racionalizálására, együttműködésük megkönnyítésére, és az információfelhasználók ellátásának elősegítésére: nemzetközi folyóiratnyilvántartás (International Serials Data System; ISDS;), a géppel olvasható bibliográfiai hivatkozások kézikönyvét naprakészen tartó központ (UNISIST International Center for Bibliographic Descriptions; UNIBID;) nemzetközi terminológiai információs központ (INFOTERM); az információs és dokumentációs szabványok információs központja (ISODOC); az információkezelésre szolgáló berendezések nemzetközi forrástájékoztató központja (IRCIHE); teauruszok és osztályozó rendszerek adatainak információs központja stb.
- f) Együttműködést kezdeményezett a *tudományos kutatómunkák* nemzeti nyilván tartási és információs rendszerei között, nemzetközi konferenciával és a rendszerek nemzetközi címjegyzékének kiadásával.
- g) *Projekteket hajtott végre* a korszerű információs technika bevezetésére különböző fejlettségi szintű országokban (Bolgár NK, latinamerikai országok, India stb.) gépi szelektív információterjesztés, on-line hálózatokhoz kapcsolódás, illetve komplex számítógépes rendszerek létrehozása céljából is.
- h) *Irányelveket* dolgozott ki a *faktografikus* információk kezelésére, adat-forrástájékoztató központok létrehozására, valamint információelemző központok és hálózatok megteremtésére.
- i) Az *információs oktatási* programok összehangolása érdekében felméréseket végzett, konferenciákat szervezett és tájékoztató folyóiratot indított meg. Irányelveket adott ki továbbképző tanfolyamok szervezésére és értékelésére, az információfelhasználók képzésére stb. Tanfolyamokat szervezett az információs

képzést vezetők oktatására, információs intézmények és rendszerek vezetőinek továbbképzésére stb.

- j) Részt vett az *ENSZ szervezetek információs rendszereinek* fejlesztésében és értékelésében, továbbá az ENSZ főtitkára által a nemzetközi technológiai információcsere-hálózat tárgyában a Közgyűlés elé terjesztett jelentés kidolgozásában.

A Magyar Népköztársaság kormányzati szervei, információs intézményei kezdettől fogva támogatták az Unesco UNISIST programjának kidolgozását és megvalósítását. Az UNISIST program eredményeinek hasznosítása a hazai információs rendszer javára többféleképpen történt.

A szocialista országok – az MNK-hoz hasonlóan – támogatták és támogatják az UNISIST program létrehozását, illetve fejlesztését.

Az NTMIR létrehozásától kezdve figyelembe vette az UNISIST programot: az NTMIR (és központja, az NTMIK) csatlakozott az UNISIST program keretében létrehozott, illetve annak szellemében működő nemzetközi információs rendszerekhez és hálózatokhoz (ISDS, INIS), szabványosítási munkájában tekintetbe veszi az UNISIST program keretében kidolgozott szabványokat és módszertani irányelveket.

A Bolgár Népköztársaság számítógépes információs rendszerének kiépítését az UNDP keretében az Unesco Általános Információs Programjának közreműködésével támogatták.

Az UNISIST II.

Az UNISIST II. Kormányközi Konferencia (Párizs, 1979. V. 28 – VI. 2) munkájában 93 állam és 35 nemzetközi szervezet közel 300 delegátusa, illetve megfigyelője vett részt.

A konferencia elismerte az UNISIST program keretében elért eredményeket, hangsúlyozta a fő célkitűzések további érvényességét és szükségesnek tartotta olyan irányú kiegészítésüket, módosításukat, amelyek elsősorban a tudomány és technológia fejlődését, ezeknek a társadalmi-gazdasági fejlődésben való alkalmazását s egyben az Új Nemzetközi Gazdasági Rend létrehozását segítik elő.

A konferencia elnöksége és a szerkesztő bizottság elé 11 határozatot, javaslatot terjesztettek. Elsőnek a szocialista országok nyújtották be közös javaslatukat. Határozati javaslatot terjesztettek még be a fejlett tőkés országok, a skandináv államok, néhány afrikai állam, Ausztria, több fejlődő ország, az Egyesült Királyság, a konferencia elnöksége, valamint az Európai Gazdasági Közösségek államai.

A szerkesztő bizottság a 11 határozati javaslat szintézisével 3 összefoglaló határozati javaslatot dolgozott ki, amelyek címzettjei az Unesco tagállamai, az Unesco és az UNCSTD.

Az UNISIST II. elfogadott határozati javaslatái*

A Konferencia:

javasolja az Unesco tagállamainak, hogy lehetőségeiknek megfelelően vegyék figyelembe a következőket:

- 1) Az Unesco UNISIST programja megvalósításának segítése és az abban való aktív részvétel;
- 2) Közreműködés a nemzetközi regionális és alregionális információs együttműködési programokban, különösen a fejlődő országokkal, annak érdekében, hogy segítsék a tudományos és műszaki információ fejlesztését, annak jobb felhasználását és alkalmazását a fejlesztés céljaira;
- 3) A tudományos és műszaki eredmények fejlesztési célok elérésében játszott szerepének beható tanulmányozása alapján nemzeti politika kidolgozása és végrehajtása a tudományos és műszaki információ felhasználása érdekében, az UNISIST elveire alapozva, továbbá nemzeti központi szervezet létrehozása a fejlesztéshez szükséges információk megszerzésére és hasznosítására;
- 4) Megfelelő figyelem fordítása az információ gazdasági és társadalmi szempontjaira, különös figyelem szentelése az UNISIST elveinek a társadalomtudományokra való kiterjesztésére;
- 5) A nemzeti információforrások megszervezése és koordinálása annak érdekében, hogy nagyobb hatékonysággal szolgálják a nemzeti fejlesztési szükségleteket és egyúttal hozzájáruljanak az általános fejlesztési problémák megoldásához;
- 6) Nemzeti és regionális adat- és információelemző központok létrehozása a hazai és külföldi tudományos és műszaki adatok gyűjtésének, kiértékelésének, feldolgozásának és hatékony felhasználásának céljaira;
- 7) Intézkedések tétele az információáramlás akadályainak a megszüntetésére, különösen elősegítve a tudományos és műszaki információ kormányzati és magánforrásokhoz való hozzáférést szükség szerint nemzeti nyelven, illetve nyelveken is;
- 8) A nemzeti koordináció szervezetének a megerősítése abból a célból, hogy az információs irányítás tekintetében megfelelő tanácsadással szolgáljon a kormányzati szervek és információs szolgálatok részére;
- 9) Az információs szakemberek, a tudományos és műszaki közösségek, az ipari szektorok, a fejlesztő és tervező szakemberek egymás közötti kapcsolatának a lehetővé tétele és megkönnyítése annak érdekében, hogy hasznosítsák az információkat a nemzeti szükségletek kielégítésében;
- 10) Rendkívüli prioritás biztosítása a felhasználók oktatási programjai, továbbá a szakmunkaerőforrások fejlesztése részére olyan készségek tekintetében, amelyek magukban foglalják a fejlesztési prioritások megértését, az ezekhez

* az UNCSTD felé irányuló határozati javaslat lényegében az itt közölt két javaslat pontjait tartalmazza.

releváns információs források lokációját, továbbá, a bárhol generált információk kiválasztását, „átcsomagolását”, és alkalmazását a nemzeti fejlesztés céljaira.

*

A Konferencia:

1. *Javasolja az Unesconak*, hogy az eddig elért eredményekre és előrehaladásra építve:
 - (a) folytassa az UNISIST eredeti célkitűzésének megvalósítását annak érdekében, hogy elősegítse a tudományos és műszaki információ áramlását és felhasználását, amint az az Unesco 1977–82-re szóló Középtávú Tervében le van fektetve, továbbá, teremtse meg a szükséges feltételeket az információs rendszerek, hálózatok és szolgálatok flexibilis, világméretű együttműködésének fokozatos kifejlesztésére, beleértve az információ gazdasági és társadalmi szempontjait annak érdekében, hogy biztosítsa a hatékonyságot a fejlődés minden területén;
 - (b) tökéletesítse az UNISIST-nek, mint a valamennyi tudományágra, így a társadalomtudományokra is kiterjedő információs rendszerek és szolgálatok fejlesztésének konceptuális keretét nemzeti, regionális és nemzetközi szinteken;
 - (c) biztosítson az UNISIST keretén belül folytatólagos prioritást az infrastruktúrák, az információs személyzet és a felhasználók képzésében és oktatásában, és tulajdonítson különleges jelentőséget az információs politika, a terjesztési módszerek, a szabványok és szabályok tekintetében, mint amelyek egy koherens programnak előfeltételét képezik;
2. *Elismeri* annak a szükségességét, hogy megfelelő kiigazításokat kell végrehajtani az Unesco programjában annak érdekében, hogy az jobban hozzájáruljon a tudomány és technológia haladásához és annak a fejlődésben történő alkalmazásához.
3. *Javasolja* ezért az Unesco jövőbeli információs programjában:
 - (a) folytatni az UNISIST program végrehajtását a 20 C/5/10.1/1 határozatban foglaltak szerint, de erősítve a felhasználókra orientált stratégiát, figyelembe véve valamennyi potenciális felhasználó igényét, így a tudományos és műszaki közösségeket, a fejlesztés tervezőit, az oktatókat, mindazokat, akik a fejlesztési folyamatban részt vesznek;
 - (b) segítséget nyújtani a tagállamoknak, különösen a fejlődő országoknak a kérésére az információs politikák és tervek kialakításában és végrehajtásában;
 - (c) bátorítani két- és többoldalú együttműködési megállapodásokat, a tapasztalatok cseréjére, a fejlődés különböző színvonalán álló tagországok között;
 - (d) segítséget nyújtani az UNISIST nemzeti központjai és nemzeti bizottságai szerepének erősítésében és felülvizsgálni a jelenlegi irányelveket annak

- a fényében, hogy elismerésre került az információnak a fejlesztésben betöltött szerepe.
- (e) segítséget nyújtani a nemzeti, regionális és nemzetközi információs rendszerek létrehozásában és megerősítésében, valamint bátorítani és lehetővé tenni a fejlődő országok részvételét a nemzetközi rendszerekben;
 - (f) támogatni olyan politikákat, amelyek biztosítják, hogy az információs hálózatok ne csupán az információáramlást tegyék lehetővé, hanem bátorítsák az aktivitást, az innovációs tevékenységet, a helyi információs források maximális felhasználását, és ösztönözzenek az ismeretszerzésre, és a helyi eredetű technológiákat dokumentáló központok létrehozására;
 - (g) finanszírozni olyan tanulmányok készítését, amelyek az információáramlás akadályainak pontos feltárására és azok lehetséges elhárítási módjainak kialakítására vonatkoznak;
 - (h) segítséget nyújtani a tagországok kérésére, azok információs igényének meghatározásában, infrastruktúrájuk megerősítésében, beleértve az igények kielégítésére szükséges speciális berendezéseket is;
 - (i) megjavítani a fejlődő országokban a primer dokumentumokkal való ellátást, többek között azzal a szándékkal, hogy lehetővé váljék a könyvtárak számára központi dokumentumtár létrehozása regionális, alregionális, vagy nemzeti szinten;
 - (j) segíteni a tagországokat olyan nemzeti vagy regionális adat- és információelemző központok, továbbá információs intézmények létrehozásában, amelyek a felhasználók széles körét ellátják igényüknek megfelelő szolgáltatásokkal, kielégítve speciális igényeiket, kiértékelt, konszolidált, átcsoomagolt információk, adatok és dokumentumok tekintetében;
 - (k) bátorítani nemzetközi, regionális, szubregionális és nemzeti forrástájékoztató szolgálatoknak a létrehozását, illetve megerősíteni ezek működését annak érdekében, hogy információt gyűjtsenek és bocsássanak rendelkezésre a világ információforrásairól;
 - (l) speciális projektek kezdeményezése haladó információs és kommunikációs technológiák kiválasztásának, felhasználásának, és adaptálásának elősegítésére a tagországok által, amely technológiák alkalmasak arra, hogy hozzáférhetővé tegyék a nemzetközi információforrásokat és hatékony rendszerek és hálózatok fejlesztését tegyék lehetővé;
 - (m) vizsgálat tárgyává tenni, és ha az gyakorlatilag lehetséges, létrehozni egy kupon-rendszert, amely biztosítaná a fejlődő országoknak, hogy a lehető legjobb feltételek mellett hozzáférjenek a nemzetközi információs rendszerekhez és hálózatokhoz;
 - (n) az információkezelés minden vonatkozásáról és használatáról, beleértve a politikát és technológiákat is, tanácsadási szolgálatok biztosításával segíteni olyan felhasználókat, mint a döntéshozók, szaktanácsadók és a nagyközönség;

- (o) folytatni a kormányzervekkel való szoros együttműködésben szabványok, szabályok és irányelvek kialakítását az információkezelés terén általában és különösen a kompatibilis információs rendszerek működésére vonatkozóan;
 - (p) támogatni a nemzeti és nemzetközi szinteken a terminológiai tevékenységeket, mivel a terminológia alapvető mind az indexelő és információkereső tevékenységhez, mind pedig az ismereteknek különböző nyelvekre való áttételéhez;
 - (q) elősegíteni minden fajta potenciális felhasználó információfelhasználásban való jártasságát, beleértve a technológusokat és tudósokat, különösen az on-line információs rendszerek használata tekintetében, és ennek érdekében kifejleszteni megfelelő sillabuszokat, oktatócsomagokat és irányelveket;
 - (r) megerősíteni a minden szintű személyzet képzésére és oktatására vonatkozó erőfeszítéseket, beleértve a szaktanácsadással foglalkozó hivatásos szakembereket és az információs szakembereket, akiknek nyelvi jártasságot kell szerezni, és megfelelő akciót indítani a tagországok segítésére, hogy megszilárdítsák az információs foglalkozás presztizsét és státusát;
 - (s) megerősíteni az Unesco folyamatos szerepét abban, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének információs rendszerei és szolgálatai tervezésében és fejlesztésében katalizáló és összehangoló szerepet töltsön be;
 - (t) szorosabban együttműködni az Egyesült Nemzetek más szakosított szervezeteivel, különösen a szabadalmi és az ipari információk terén annak érdekében, hogy érvényesüljön az UNISIST általános célkitűzése;
 - (u) folytatni a közös IOB/UNISIST programot annak érdekében, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében megerősítsék az UNISIST irányelvek és szabványok használatát és alkalmazását;
 - (v) kérésre elvégezni nemzetközi információs rendszerek és programok kiértékelését;
 - (w) akciót kezdeni annak érdekében, hogy nagyobb pénzügyi eszközöket mobilizáljanak az UNDP-n és más nemzetközi és kétoldalú szerveken, valamint más forrásokon keresztül a fejlődő országok megsegítésére az információs rendszerek fejlesztése érdekében;
 - (x) tanulmányozni, hogy az Unesco szektoraiban folyó információs tevékenységet hogyan lehet leginkább az általános információs programba bekapcsolni;
 - (y) minden 5–7 évben összehívni egy, a tudományos és műszaki információ fejlesztésének a problémáival foglalkozó kormányközi konferenciát;
4. *Javasolja* a Főigazgatónak, hogy az Unesco következő közgyűlésére terjessze elő az 1981–83 évekre szóló Program és Költségvetés Tervezetben és az Általános Információs Program Kormányközi Tanácsának javaslata alapján a prioritásokra vonatkozó javaslatokat, amelyeket a fő munkaokmány „C” jelű részében felvetett priorítási javaslatokra alapoznak, figyelembe véve a konferencia vonatkozó vitáját és a jelen ajánlásban való megerősítését.

A MAGYAR DELEGÁCIÓ ÁLLÁSPONTJA

Részlet a delegáció vezetőjének felszólalásából

Már az első UNISIST Konferencián úgy véltük, hogy a tudományos és műszaki információ világméreteken összehangolt fejlesztése jelentősen hozzájárulhat a tudományos és műszaki fejlődéshez és ezen keresztül a népek anyagi és kulturális felemelkedéséhez is.

Az UNISIST program eddigi végrehajtását a Magyar Népköztársaságban általában kedvezően értékeljük. Gazdasági és társadalmi céljaink megvalósításában nagy jelentőséget tulajdonítunk a tudományos és műszaki információs rendszer korszerűsítésének. E munkák során hasznosítottuk az UNISIST program keretében kidolgozott irányelveket, segédleteket és más dokumentumokat, részt vettünk számos tudományos, oktatási és tapasztalatcsere-rendezvényen is.

Továbbra is részt kívánunk venni az ENSZ szakmai szervezetei által létrehozott, és az UNISIST konceptuális keretei szerint fejlesztett világméretű információs rendszerekben ugyanúgy, mint a regionális információs együttműködésekben, elsősorban a KGST tagországok NTMIR-ében, az NTMIK-ban, valamint a kölcsönösen előnyös két- és többoldalú információs együttműködésekben.

Kormányzati szerveink, intézményeink és szakértőink szerény közreműködésükkel hozzájárultak és a jövőben is hozzá kívánnak járulni az UNISIST program kidolgozásához és végrehajtásához.

A Magyar Népköztársaság nagy súlyt helyez az 1975. évben Helsinkiben tartott Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya ajánlásainak megvalósítására annál is inkább, mivel ezek között találjuk az UNISIST programban foglalt célokat is. Mély meggyőződésünk, hogy az UNISIST program végrehajtása is elősegíti a Helsinkii egyezmény, az azt követő belgrádi tanácskozás és az előkészítés alatt álló madridi tanácskozás célkitűzéseinek elérését, hozzájárul a nemzetközi tudományos, gazdasági és kulturális együttműködés fejlesztéséhez elengedhetetlen politikai és katonai enyhüléshez, a leszereléshez, a békéhez.

Ezért is tartjuk fontosnak az európai régió országainak közös akcióit az UNISIST program keretében.

Számítunk arra, hogy az UNISIST II. konferencia konkrét és hasznos javaslatokat fog kidolgozni a Tudomány és Technika a Haladásért ENSZ Konferencia számára.

Az UNISIST program további tartalma és fejlesztése tekintetében egészében egyetértünk a programnak a fő munkaokmányban megfogalmazott fő irányjaival és stratégiájával.

Ezt az álláspontunkat hangsúlyozva fontosnak tartjuk külön is megemlíteni a következőket:

- 1) Egyetértünk azzal, hogy a programot kiterjessék a társadalomtudományokra is.
- 2) Támogatjuk az adatinformációk, illetve az elemzett és értékelt információk fokozott hasznosítására való nemzeti és nemzetközi törekvéseket.

- 3) Kiemelkedő jelentőségűnek tartjuk a korszerű információs technika és technológia, így a számítástechnika, a távközlési technika, a reprográfia minél szélesebb körű hasznosításának elősegítését. Ezzel kapcsolatban az UNISIST program egyik fontos feladata a korszerű információs és kommunikációs technológiák ismertetésének és oktatásának elősegítése. Magyarország kész közreműködni az Unesco-val, az érdekelt nemzetközi és nemzeti szervekkel e korszerű technológiák ismertetésében és oktatásában, elsősorban azoknak a lehetőségeknek a felajánlásával, amelyek országunkban az ENSZ támogatásával létrejött Nemzetközi Számítástechnikai Oktató és Tájékoztató Központban, valamint az Országos Oktatástechnikai Központban rendelkezésre állnak.
- 4) Az UNISIST irányelveit és hasonló dokumentumait igen hasznosnak tartjuk. Javasoljuk viszont az eddig készült irányelvek felülvizsgálatát és összehangolt, átszerkesztett formában történő közreadását is.
- 5) Erősítendőnek tartjuk a programnak azokat az elemeit, amelyeket mind a fejlődő, mind a fejlett országok hasznosítani tudnak információs tevékenységük és rendszereik fejlesztésében. Ilyen elemeknek tekintjük például a technikai és technológiai fejlesztésre, a nemzetközi adattárakra, az információelemző központokra, a forrástájékoztatásra, a szabványok és normák alkalmazására, valamint az információs képzésre irányuló programokat.
- 6) A Magyar Népköztársaság az eddigiekhez hasonlóan, sőt fokozott mértékben is kész arra, hogy saját tapasztalatainak és ismereteinek átadásával, kiadványokkal, szemináriumokkal stb. részt vállaljon a fejlődő országok információs politikájának, információs rendszereinek és infrastruktúrájának fejlesztésére irányuló akciókban. Példaként említjük a nemzetközi információs szabványosítási szemináriumot, amelyet az UNISIST II. konferenciát követő napokban szerveztünk Budapesten az Unesco/UNISIST-tel együttműködésben.

Összefoglalva: az MNK részéről a fenti gondolatok jegyében támogatjuk az UNISIST II. kormányközi konferencia céljainak megvalósítását, javasoljuk a munkadokumentumokban foglalt stratégia részletes feladatainak kidolgozását, a programok gyors, határozott végrehajtását, a tapasztalatokról a tagországok jól szervezett tájékoztatását, s mindezek révén annak elérését, hogy a tudományos és műszaki információs tevékenység az UNISIST II. Konferencia eredményeképpen is még hatékonyabban szolgálja az emberi- társadalmi-gazdasági és kulturális haladását!

